

A mesterséges intelligenciakutatás és a kognitív pszichológia egyes elméleteinek a test-elme problémára adott válaszait sorakoztatják fel a szerzők a maguk ellenvetéseivel együtt, de egyelőre megoldási javaslat nélkül.

A fejezetek végén rövid tartalmi összefoglaló és ajánló bibliográfia található, a kötet végén pedig szómagyarázatok, bibliográfia és mutató. Féléves bevezető kurzus anyagául szánják művüket a szerzők, de mivel távolról sem ölel fel minden lényeges területet e témában – egyebek mellett hiányzik a könyvtár által olvasói számára vásárolt adatbázisokban előforduló üzleti célú reklám etikai problémája és szemléletbeli egyoldalúsága miatt, a recenzens véleménye szerint csak más szövegekkel kiegészítve alkalmazható oktatási célokra. Az efféle munkák elősegíthetik viszont, hogy térségünkben is terjedjen bizonyos etikai érzékenység és gondolkodás, könyvtáros, informatikus társadalmon belül.

Nagypál László

Olvasásfejlesztés, könyvtárhasználat – kritikus gondolkodás : szócikkmásolástól a paródiárásig / írta és szerk. Nagy Attila. – Budapest : OSZK, Osiris, 2001. - 223 p. : ill.; 20 cm. – (Nemzeti téka, ISSN 1586-1163)
ISBN 963 200 421 3 fűzött :

Olvasásfejlesztés, könyvtárhasználat - kritikus gondolkodás

E minden bizonnyal kissé szubjektívnek tűnő könyvismertetést hadd kezdjem rögtön a kiadványban olvasható pedagógusi, könyvtárosi beszámolók egyikéből vett idézettel: „A pontos, alapos szövegelemzés, az önálló véleményalakítás irányába egyik legjobb – és mindenkor alkalmazható – módszer a széljegyzetelés. Ennél a módszernél minden észrevételüket, kérdésüket feljegyezhetik a tanulók, aztán meg is kérdezhetik, közölhetik is, ha az órán egyébként nem kerül szóba...” Nos, Nagy Attila újabb kötetét olvasva a számomra fontos részleteket én is az aláhúzások, széljegyzetek sokaságával jelöltem, olyannyira, hogy a végén, ahhoz, hogy egyáltalában áttekinteni, rendszerezni tudjam azokat, az utolsó oldalon egy, a lapszámokra utaló tárgymutatót is készítettem hozzájuk. (Azaz nem „kutyanyelvekre” jegyzeteltem, mint azt a könyvtári könyvek esetében ajánlotta a szerző.)

Talán e néhány mondatból is kitetszik, hogy a könyvben elsősorban az olvasásfejlesztés műhelykérdéseiről, gyakorlati tennivalóiról esik szó. Miért fontos ez számomra, számunkra, a könyvtáros és pedagóg-

gus társadalom számára egyaránt? Elsősorban azért, mert a cikkek, kiadványok sokaságát olvashattuk, olvashatjuk az olvasást illetően egyértelműen romló teljesítményekről (szövegértés, olvasási szokások, az olvasásra fordított idő stb.) a fiatalok (tanulók) körében is. Csökken az olvasók száma, az olvasmányok minőségéről már nem is beszélve: könyvtáros kollégáim tehetetlenül tárják szét a kezüket, különösen, amikor hallják, olvassák (ebben a könyvben is) azokat a bölcs megállapításokat, hogy „az olvasási készség teremti meg az önállóan ítélni, gondolkodni, érdekeit megfogalmazni és megvédeni tudó, társadalmi környezetükben hasznos, kezdeményező polgárokat”, vagy azt, hogy „a sikeres munkavállalási, beilleszkedési lehetőséget még ma is a könyvekhez való viszony fejezi ki legjobban” stb. Talán túl sokszor fogalmazzuk meg, hangsúlyozzuk a diagnózist, s kevésbé fektetünk súlyt a terápiás megoldások keresésére, népszerűsítésére. Amelyekről szólva természetesen említést kell tennem Dán Krisztina, Katsányi Sándor, Könyves Tóth Lilla, Winkler Márta és mások fontos módszertani útmutatóiról. Amíg azonban azok elsősorban a hasznos módszerek széles választékát kínálják, addig Nagy Attila könyve a módszerek hatékonyságáról (olykor eredménytelenségéről is) tudósít meggyőző erővel. Méghozzá nem egyedi, alkalmi példákon, hanem az általános és középiskolai osztályokat átölelő hároméves olvasásfejlesztési kísérlet nyomán.

Könyve első fejezetében azt az előbbieken említett – az olvasásvizsgálatok nyomán kialakuló – helyzetképet mutatja be, amely indokolta (s amely gondolom megfelelő érvként szolgált a Soros Alapítvány támogatások elnyerésében is) azt a három éves terepmunkát, ahol a közvetlen iskolai gyakorlatba próbálták átültetni mindazokat az elméleti és gyakorlati módszereket, amelyek eddig az olvasásfejlesztés témakörében kialakultak. Természetesen nem csak a már az eddig bevált módszerek „átültetésére” került sor, hanem a pedagógusok, pedagógus-kollektívák, könyvtárostánárok szabad, alkotó fantáziája is teret nyert a kísérlet során.

A legáltalánosabb – s közösen megfogalmazott – célok a következők voltak. A 6-18 évesek minden korosztályában 3 éven keresztül (a kísérlet 2000 júniusában zárult) az olvasási készség tantárgyközi feladattá tétele, azaz az olvasási készség, a szövegértés, az információkereső technika stb. fejlesztése. Ami persze elválaszthatatlan a kérdező, kritikusan gondolkodó tanulók kialakításától, számuk gyarapításától. A célokhoz kapcsolódó, illetve azokkal szorosán összefüggő módszerek közül kiemelt figyelmet kapott a *könyvtárhasználat és könyvtárfejlesztés*, amit aligha kell indokolnunk. (Sajátos nyeresége a kísérletnek, hogy – amint a pedagógusok beszámolójából kiderül – közülük is számosan most lettek könyvtárhasználók. (Csak egyetlen példa egy matematika tanárnő beszámolójából: „A saját könyveim állandó forgatása mellett én is ellátogattam a városi könyvtárba, és házi könyvtáramat ugyancsak megújítottam. Nem elegendő kigondolni az izgalmas kísérletet, de közben fel kellett deríteni a válaszokhoz vezető utakat, eszközöket is.”)

Kiemelt figyelmet kapott még a *családokkal történő kapcsolattartás* (szülői értekezlet a programról, a házi könyvtárak fejlesztése), az a már említett tény, hogy az *olvasásfejlesztés tantárgyközi feladat*, tehát egy-egy kísérleti osztályon belül nem csak a hagyományosnak vélt tantárgyak (irodalom, történelem) esetében történik a fejlesztő akciók sora, s végül az *élményközpontú tanítás* (vitára, kérdések feltevésére, cáfolására stb. ösztönző lehetőségek megteremtése). Mindez persze kiegészült a tantestületi továbbképzések, tapasztalatcserék, a célok és módszerek megismerését, fejlesztését szolgáló alkalmak megszervezésével. A kísérlet helyszínei között – Budapest, Gödöllő stb. mellett – voltak a nehezebb helyzetben lévő keleti országrészek települései is.

A lényeg: minden iskolában (beleértve a középiskolákat is) egy-egy osztályban végezték az olvasásfejlesztési programokat, s erről a pedagógusok, könyvtárostánárok folyamatosan feljegyzéseket, majd beszámolókat készítettek. Több alkalommal pedig a program megvalósításának kezdetén és végén, kérdőíves felmérést készítettek az olvasási szokásokról

a kísérleti és egy kontroll osztályban. Nos, az elméleti és módszertani kérdéseket értékelő bevezető után Nagy Attila nem ezeket a beszámolókat össze-síti, értékeli valamilyen, a kísérlet eredményességét (ami egyébként tény) igazoló módon, hanem ezekből a beszámolókból szerkesztett (megnevezve azok megbecsülésre méltó szerzőit is) egy rendkívül hasznos, érdekes olvasmányt.

Nyilván nem lehetett könnyű dolga, bizonyosan ez is összefügg azzal, hogy a beszámolók tárgyilagosak, mellőznek minden, az ilyenkor gyakori, a vállalt feladatokkal való azonosulást jelző pátoszt, ám helyet adott a szubjektív hangvételű (pl. a tantestület légkörét ecsetelő stb.) beszámolóknak. Amelyek hol hosszabbak, hol rövidebbek, ám gyaníthatóan éppen az utóbbi miatt alig tartalmaznak közhelyeket, a tárgykörben unos-untalan ismerős megállapításokat. És ami a legfontosabb: Nagy Attila elsősorban az alkalmazott módszerek idézésére, hatékonyságára koncentrált, s ettől válik a kiadvány – elméleti érdemei mellett, (s itt elsősorban az *Összegzés* címszó alatt olvasható fejezetet értem) – igazi *módszertani segédkönyvvé*. Azaz pl. egy általános iskola 5. osztályában tanító pedagógusnak csak fel kell ütnie az ebesi iskola 5. osztályában indult kísérletről szóló fejezetet s máris csokorra való (hozzá kell tenni bevált) ötletet talál arra, hogy történelem-tanítás (önkéntes gyűjtőmunka, szerepjátékok, szövegek feldolgozása, versenyek, pályázatok stb.) során, vagy a magyar és osztályfőnöki órákon, a környezeti és vizuális nevelés fejlesztése terén milyen gazdag és sokoldalú lehetőségei vannak az olvasás fejlesztésére. (A fejezetet persze el kell olvasni a 6-7. osztályban tanítóknak is, hiszen az 5. osztályban – mint mindenütt másutt – 3 évig tartott a kísérlet.)

Nem lehet feladatunk a különböző módszerek (munkaformák) sokaságának felidézése – nyilvánvalóan erre utal a kiadvány „Szócikkmásolástól a paródiáig” című alcíme is –, ám külön fel kell hívnom a figyelmet azokra a részekre, amelyek az

ének-zene, matematika, fizika, rajz órákon megvalósítható módszereket írják le. Közülük csak egyetlen példát idézek, azt a beszámolót, amely arról szól, hogy egy középiskolai osztályban hogyan sikerült bemutatni a hiperbolikus geometria legalapvetőbb fogalmait, vagyis jobban megvilágítani, hogy a geometria mely tételei tartoznak az abszolút geometriához, és melyekre igaz, hogy csak az euklideszi geometriában érvényesek. „Igaz – amint a tanári beszámolóból kiderül – hogy egyeseket csak valamelyest érdekelt ez a program (kiegészítő olvasmányok, az egyéni és csoportos könyvtári munka), ám ha tíz tanulónak ez a program kimondottan tudott pluszt nyújtani, kialakított valamit bennük, ami a későbbiekben kamatozhat, akkor azt mondhatjuk, hogy már megérte.”

Ezzel az utóbbi idézettel is összefügg, amiről végezetül szeretnék még szót ejteni. Nem arról, hogy a „számok nyelvén”, azaz az előbbieken említett összehasonlítási statisztikák tükrében valóban milyen jelentős változásokon ment át a programban résztvevő osztályok tanulóinak a többsége, hanem arról, hogy ezek mellett a számszerű eredmények mellett a kísérletekben résztvevő pedagógusok, könyvtárostanárok beszámolóiból kisugárzó szolid lelkesedés, sokféle sikerélmény („A közös rendezvények meghittek, családiasak lettek ...,” A kedves, de nem különösen vibráló osztályból mára jókedvű, öntudatos társaság lett” stb.) bizakodással, meg-megújuló hittel tölti el az olvasót, minden bizonnal hasonló vállalkozásokra ösztönözve a pedagógust és könyvtárost egyaránt. Mert talán előbb-utóbb eljutunk odáig, hogy alapítványi támogatás nélkül is sor kerülhet hasonló olvasásfejlesztési programok megvalósítására. Ám a kiadvány addig is nélkülözhetetlen kézikönyv és forrásmunka lesz mindazok számára, akik önként vállalt feladatként vállalkoznak az olvasásfejlesztés módszereinek alkalmazására az általános és középiskolákban egyaránt.

Arató Antal